

SAMENVATTING

White Working Class Communities¹ Amsterdam

2 July 2014

“White working class communities”, een initiatief van de Open Society Foundations, onderzoekt de dagelijkse ervaringen van zes gemeenschappen in West Europa. Amsterdam maakt ook deel uit van dit onderzoek, waarin de inwoners hun meningen geven over een reeks onderwerpen, zoals werkgelegenheid, gezondheid, onderwijs, huisvesting, politiek en media.

De Amsterdamse bevolking is al tientallen jaren divers, maar sinds een aantal jaar is zij een van de eerste Europese steden waar de bevolking van ‘autochtone’ afkomst minder dan de helft uitmaakt van de totale bevolking. Van de grote verscheidenheid aan gemeenschappen waaruit de bevolking van Amsterdam bestaat, zijn mensen van Marokkaanse, Surinaamse, Turkse en Antilliaanse afkomst de grootste subgroepen. In een poging om de terminologie in een neutraler en allesomvattend kader vorm te geven, gebruikt de Amsterdamse overheid niet meer de traditionele etiketten “autochtoon” voor een etnisch Nederlandse bewoner en “allochtoon” voor een persoon die in het buitenland is geboren of van buitenlandse afkomst is. Dit rapport gebruikt de term “persoon van Nederlandse afkomst”, in overeenkomst met de rapportages van het Bureau Onderzoek en Statistiek Amsterdam.

Bevolking en demografie

Sociale en inkomensongelijkheid zijn in Nederland toegenomen, in sterkere mate door verschil in onderwijsniveau dan door verschil in sociale klasse of werk. Vooral in Amsterdam is het duidelijk dat er een kloof is tussen de leefomstandigheden in het stadscentrum en die in de buitenwijken. De recente economische crisis heeft de ongelijkheid verergerd. Amsterdam-Noord, een stadsdeel aan de overkant van het IJ, kent meer armoede dan de meer centraal gelegen -stadsdelen. Dit rapport richt zich op de buurten Tuindorp Buiksloot en Floradorp. Beide buurten hebben een bevolking van voornamelijk Nederlandse afkomst.

Floradorp maakt deel uit van de grotere buurt Volewijk. Floradorp werd in 2007 gekozen als focusgebied (‘Vogelaarwijk’) binnen het actieplan van de regering om de levensstandaard in achterstandsbuurten in het hele land te verbeteren. In 2014 werd in Amsterdam een nieuwe bottom-up aanpak geïntroduceerd om buurten te ontwikkelen en problemen op te lossen. Hierbij werd het initiatief bij de bewoners, de maatschappij en bedrijven gelegd, in plaats van bij de overheid zoals voorheen. Dit maakt deel uit van een grotere beweging richting het vergroten van de rol van maatschappelijke- en burger organisaties in het

¹ Nederlandse vertaling: ‘blanke arbeidersklasse’

ondersteunen van sociale cohesie.

Amsterdam-Noord heeft een specifieke lokale identiteit, die bijdraagt aan een sterk saamhorigheidsgevoel onder deelnemers aan het onderzoek van de Open Society Foundations. De ondervraagden beschreven een gemeenschapsgevoel onder "oorspronkelijke bewoners" dat verbonden was aan familie en de buurt. Tegelijkertijd rapporteerden deelnemers een gevoel van onbehagen over en soms zelfs afkeer van mensen van niet-Nederlandse afkomst in deze buurten en werden nieuwkomers gezien als een bedreiging van de lokale manier van leven. Meer welgestelde en hoger opgeleide nieuwkomers van Nederlandse afkomst werden ook beschouwd als buitenstaanders. Deelnemers in de focusgroepen maakten vaak onderscheid tussen henzelf en andere bevolkingsgroepen, door geografische, klasse- of etnische verschillen te benoemen. In academisch onderzoek wordt een groeiende trend geconstateerd om de Nederlandse identiteit in culturele termen te definiëren, in reactie op de groeiende diversiteit in de maatschappij. Deze trend was ook te herkennen in de focusgroepen.

Onderwijs

Nationaal onderwijsbeleid richt zich van oudsher vooral op het verbeteren van de integratie van benadeelde leerlingen met een migrantenachtergrond en veel minder op leerlingen met lage inkomens van Nederlandse afkomst. Vooral leerlingen van Nederlandse afkomst uit gezinnen met een laag inkomen zijn geneigd vroegtijdig van school te gaan. In de twee onderzochte buurten gaat meer dan 25 procent van de leerlingen van Nederlandse afkomst vroegtijdig van school. Terwijl sommige onderzoeken suggereren dat onvoldoende informatie over het belang van een startkwalificatie mogelijk bijdraagt aan deze hoge uitval, lieten deelnemers aan de focusgroepen merken dat onderwijs zowel voor hun familie als voor hun werk geen prioriteit is. De deelnemers aan de focusgroepen spraken daarnaast over frictie tussen ouders en scholen. Uit onderzoek blijkt dat ouders die zelf lager opgeleid zijn minder geneigd zijn om het contact en gesprek met scholen op te zoeken. Onderwijsprofessionals die geïnterviewd zijn door Open Society Foundations rapporteerden ook conflicten tussen scholen en ouders uit de onderzochte gemeenschappen.

Werkgelegenheid

Terwijl in Amsterdam-Noord de werkloosheid en de afhankelijkheid van uitkeringen in de afgelopen jaren is toegenomen, lijken de buurten Tuindorp Buiksloot en Floradorp hier minder door getroffen. Toch rapporteerden deelnemers aan de focusgroepen dat ze moeite hadden de eindjes aan elkaar te knopen omdat ze net boven het minimuminkomen zaten. Werkende armoede is in de afgelopen tijd een belangrijk probleem geworden in Nederland, vooral voor mensen met een laag opleidingsniveau, alleenstaande ouders en ZZP'ers. Amsterdam-Noord past een integrale aanpak toe die zich op deze groepen richt. Interdisciplinaire teams werken samen met kwetsbare mensen en begeleiden hen bij het oplossen van problemen op verschillende terreinen in hun dagelijks leven.

Huisvesting

De twee buurten die voor dit rapport onderzocht zijn worden gekenmerkt door zeer stabiele huisvestingspatronen. Bewoners blijven gemiddeld 15 jaar in hun huis wonen. Dit heeft te maken met huurcontrole en, volgens deelnemers aan de focusgroepen, ook met het sterke gemeenschapsgevoel. Zoals op veel plaatsen in Nederland bestaat de huisvesting in Amsterdam-Noord voor een aanzienlijk deel uit sociale woningbouw. Door middel van stedelijke vernieuwingsinitiatieven is geprobeerd sociaal mobiele bewoners aan hun buurt te binden, maar ondervraagden waren sceptisch over de inspanningen om in hun buurt te investeren. Ze spraken hun zorgen uit over het tekort aan betaalbare huisvesting, dat vooral jongeren raakt. Jongeren verdienen vaak te weinig voor een woning in de private sector, maar hun inkomen is te hoog om voor sociale woningbouw in aanmerking te komen.

Gezondheid

Recente beleidshervormingen in de zorg - zowel de verhoging van maandelijkse premies als aanpassingen in aftrekposten- hebben de kosten voor zorg verder naar het individu verschoven. Het onderzoek van de Open Society Foundations duidt erop dat deze toename in kosten sommige mensen ervan weerhoudt om

medische zorg te vragen. De hervormingen in de langdurige zorg zijn erop gericht dat familieleden of anderen de informele zorg op zich nemen. Een aantal deelnemers beschreef dit als een zware last, vanwege de beperkte ondersteuning van overheidswege en ingewikkelde bureaucratische regelingen. Tegelijkertijd maakten andere deelnemers aan de focusgroepen zich zorgen dat met de toenemende diversiteit van de buurt de traditionele sterke netwerken waarbinnen men voor elkaar zorgt ondermijnd worden.

Toezicht en veiligheid

Zoals de meeste grotere steden heeft Amsterdam een relatief hoog misdaadcijfer en is het gevoel van veiligheid van de bewoners lager dan elders in het land. In de onderzochte wijken echter draagt het sterke gemeenschapsgevoel in de buurt bij aan een gemeenschappelijk veiligheidsgevoel. Daarnaast leidt het tot de neiging onder bewoners om problemen intern op te lossen, zonder de inmenging van politie. Als nieuwere bewoners de politie bellen, zorgt dit volgens deelnemers voor het gevoel dat de gevestigde orde verbroken wordt. Desondanks was men over het algemeen positief over de politieagenten die in de buurten werken. Rondhagen, vervuiling en intimidatie door jongeren was een veelvoorkomend gespreksonderwerp in de focusgroepen; straatcoaches-een initiatief om overlast tegen te gaan-, hebben de situatie nauwelijks verbeterd. Het nieuwe, buiten de eigen buurt gelegen centrum voor jongeren is volgens bewoners geen succes, omdat daarbij de bedoeling is om jongeren uit verschillende buurten aan te trekken. Volgens de jongeren in de focusgroepen botst dit met hun wens om –zoals ze het zelf formuleerden- met ‘hun eigen soort mensen’ om te gaan.

Burgerlijke en politieke participatie

Tegen de achtergrond van een meer algemene daling in vertrouwen in politieke instituties, liep de houding van deelnemers aan de focusgroepen uiteen van onverschilligheid tot verontwaardiging en boosheid. De meesten waren niet zelf politiek actief. Die enkelen die wel actief zijn geweest in de lokale politiek uitten hun ontevredenheid met het resultaat. Uit ander onderzoek blijkt een toenemende steun voor populistische partijen in Amsterdam-Noord, een patroon dat werd bevestigd in het onderzoek van de Open Society Foundations. Met name onder jonge deelnemers leek er veel sympathie te zijn voor de PVV van Wilders. In Tuindorp Buiksloot uitten verschillende deelnemers hun woede over een incident dat eind 2012 plaatsvond, toen het stadsdeel in de ogen van de bewoners eerdere afspraken met bewoners schond over de toekomst van een buurthuis op het terrein van de plaatselijke speeltuin .

Rol van de media

Net als in andere Europese landen zijn op de Nederlandse televisie , programma’s populair die zich richten op laagopgeleide families uit de ‘arbeidersklasse’, programma’s die louter gericht zijn op choqueren en vermaak.. Hoewel in academische hoek kritiek klinkt op de karikaturale weergave van mensen in deze programma’s, maakten de deelnemers van de focusgroep zich hier niet druk om. In plaats daarvan was de beeldvorming over de eigen buurt van groter belang voor de deelnemers, vooral de focus van de media op gewelddadige incidenten of opstootjes. De Volksopera die in Floradorp werd geproduceerd trok daarentegen veel positieve aandacht in het nieuws. Bewoners gebruiken daarnaast sociale media zoals Facebook om hun bestaande gemeenschapsgevoel te verdiepen.

Conclusie

De Nederlandse samenleving ondergaat een aantal grootschalige veranderingen.. Beleidsveranderingen die de welvaartstaat beperken en verantwoordelijkheden verschuiven naar het individu en langlopende demografische veranderingen door immigratie en een vergrijzende bevolking transformeren het land. In de buurten die door de Open Society Foundations zijn onderzocht hebben bewoners van Nederlandse afkomst een sterk en waardevol gemeenschapsgevoel dat een belangrijke bron van steun is, maar tegelijkertijd scheidslijnen tussen de eigen groep en anderen creëert op basis van verschillen in etnische achtergrond, economische status of vanwege het simpele feit dat iemand bewoner is van een ander deel van de stad. Beleidsveranderingen leiden tot onrust bij veel inwoners van deze buurten. Mensen maken zich zorgen om het feit dat hun inkomen boven de strengere grens ligt om in aanmerking te komen voor

sociale zekerheid, maar te laag is om zich financieel zeker te voelen. Pogingen om in deze buurten meer participatie en interactie te bewerkstelligen hebben tot nu toe weinig succes gehad. Er moet meer inspanning geleverd worden om ervoor te zorgen dat mensen uit deze buurten betrokken zijn en blijven bij de bredere maatschappij.

CONTACTINFORMATIE

Voor het aanvragen van aanvullende informatie over bevindingen en At Home in Europe neemt u contact op met:

Eleanor Kelly, Senior International Communications Officer

Open Society Foundations

Werk: +44 (0)20 7031 1719

Mobiel: +44 (0) 75 5790 0697

E-mail: Eleanor.kelly@opensocietyfoundations.org

Klaus Dik Nielsen, Advocacy Officer, At Home in Europe

Open Society Initiative for Europe

Werk: +44 (0)20 7031 1714

Mobiel: +44 79 1769 5286

E-mail: Klausdik.nielsen@opensocietyfoundations.org

OPEN SOCIETY FOUNDATIONS

DE OPEN SOCIETY FOUNDATIONS WERKEN AAN LEVENDIGE EN TOLERANTE MAATSCHAPPIJEN WAARIN REGERINGEN VERANTWOORDING AFLEGGEN AAN HUN BURGERS. DOOR IN MEER DAN 100 LANDEN MET LOKALE GEMEENSCHAPPEN SAMEN TE WERKEN STEUNEN DE OPEN SOCIETY FOUNDATIONS RECHTVAARDIGHEID EN MENSENRECHTEN, VRIJHEID VAN MENINGSUITING EN TOEGANG TOT GEZONDHEIDSZORG EN SCHOLING.

